

PROLOG: ÎNTÂLNIRILE

Hotel Mira, Nathan Road, Hong Kong
Luni, 3 iunie 2013

„Nu vreau să trăiesc într-o lume unde tot ce spun,
tot ce fac, fiecare om cu care vorbesc, fiecare expresie a
creativității, iubirii sau prieteniei este înregistrată...”

EDWARD SNOWDEN

Totul a început cu un e-mail.

„Sunt un membru al serviciilor secrete...”

Niciun nume, nicio funcție, niciun detaliu. Editorialistul ziarului *The Guardian*, Glenn Greenwald, care era stabilit în Brazilia, a început să corespundeze cu această sursă misterioasă. Cine era acesta? Sursa nu spunea nimic despre sine. Era o prezență intangibilă, o fantomă online. Poate chiar o închipuire.

La urma urmei, cum putea să fie reală? Niciodată nu mai existase așa o scurgere masivă de informații din interiorul NSA (Agenția Națională de Securitate). Toată lumea știa că organizația de spionaj de elită a Americii, cu sediul la Fort Meade, lângă Washington DC, era impenetrabilă. Ce făcea NSA (No Such Agency), agenția fără pereche, așa cum o denumiseră cu umor surse din guvernul federal, era secret. Nimic nu ajungea în afara sa.

Totuși, această persoană ciudată părea să aibă acces la niște documente secrete extraordinare. Sursa îi trimise lui Greenwald o mostră de documente NSA, clasificate drept ultrasecrete, fluturându-i-le pe la nas. Cum le obținuse cu atâta aparentă ușurință era un mister. Presupunând că erau și autentice, ele păreau să demaște un subiect de importanță globală. Potrivit acestor documente, Casa Albă nu-și spiona numai adversarii (băieții răi, al-Qaida, teroriștii, rușii) sau presupușii aliați (Germania, Franța), ci și comunicațiile private a milioane de cetățeni americani.

Marea Britanie era implicată, împreună cu SUA, în această acțiune de spionare în masă. Echivalentul britanic al NSA, GCHQ, își conducea operațiunile în zona rurală a Angliei. Marea Britanie și SUA aveau o relație strânsă, care viza schimbul de informații, ce data din cel de-al Doilea Război Mondial. Pentru cei malițioși, Marea Britanie era pudelul de încredere al SUA. În mod alarmant, documentele revelau faptul că NSA plătea milioane de dolari pentru activitățile britanice de urmărire.

Și acum Greenwald era pe cale să se întâlnească cu informatorul său secret. Promițându-i noi dezvăluiri, acesta îi cerea să zboare de unde locuia, din Rio de Janeiro, în Hong Kong-ul condus de China comunistă și aflat la mii de kilometri distanță. Greenwald simțea că locul ales era bizar și derutant: avea oare un post acolo?

Întâlnirea urma să aibă loc la Hotelul Mira din Kowloon, o clădire elegantă, modernă, aflată în inima zonei turistice și la o mică distanță de parcurs cu taxiul de la Star Ferry spre insula Hong Kong. Greenwald era însoțit de Laura Poitras, și ea tot americană, realizatoare de filme documentare și un spin în coasta armatei americane. Ea fusese cea care îi pusese în legătură, prima care-l convinsese pe Greenwald să-și îndrepte atenția spre fantomă.

Celor doi jurnaliști li se dăduseră instrucțiuni meticuloase. Urmau să se întâlnească într-o zonă mai puțin circulată, dar nu în totalitate obscură, a hotelului, lângă un aligator mare de plastic. Aveau să schimbe câteva replici prestabilite. Sursa urma să aibă asupra sa un cub Rubik. Și numele său era Edward Snowden.

Se părea că misteriosul interlocutor era un spion experimentat. Pesemne, unul cu înclinație spre teatral. Tot ce știa Greenwald despre el ducea spre o singură pistă: că era un veteran cu păr cărunt al serviciilor de spionaj. „Credeam că trebuia să fie un birocrat destul de în vârstă”, povestește Greenwald. Probabil unul de vreo 60 de ani, purtând un blazer albastru cu butoni de aur, cu păr rar și cărunt, cu pantofi negri eleganți, ochelari, cravată... Greenwald îl și vizualiza deja. Probabil că era șeful biroului CIA din Hong Kong; sediul era aproape.

Această teorie, așa greșită cum era, se baza pe două indicii: accesul privilegiat la documente ultrasecrete de care sursa părea să

se bucură și rafinamentul analizei sale politice. Chiar cu prima tranșă de secrete, sursa trimisese un manifest personal. Și își expunea motivația sa – să dezvăluie dimensiunea a ceea ce el considera supravegherea de nebănuit condusă de stat. Manifestul susținea că tehnologia pentru spionarea oamenilor depășise cu mult granițele legii. Urmărirea justificată devenise imposibilă.

Nivelul ambiției NSA era unul extraordinar, susținea sursa. În ultimul deceniu, volumul de schimburi de informații digitale între continente crescuse, explodând chiar. În acest context, NSA deviasse de la misiunea sa originală de agenție de informații externe. Acum strângea date despre toată lumea și le stoca. Asta însemna atât date din SUA, cât și din afara SUA. NSA se ocupa în secret nici mai mult, nici mai puțin decât cu monitorizarea electronică în masă. Sau așa susținea sursa.

Cei doi au ajuns la aligator mai devreme decât era stabilit. S-au așezat. Au așteptat. Greenwald s-a întrebat preț de o clipă dacă aligatorul avea vreo semnificație în cultura chineză. Nu era sigur. Nu se întâmplă nimic. Sursa nu-și făcu apariția. Ciudat.

Dacă întâlnirea inițială eșua, planul era să revină mai târziu, în cursul aceleiași dimineți, pe același coridor anonim ce lega mall-ul strălucitor din interiorul Hotelului Mira de unul dintre restaurantele sale. Greenwald și Poitras se întoarseră. Așteptară iar.

Și atunci îl zăriră. Un tip palid, cu membre subțiri, nervos, ridicol de tânăr. Greenwald, consternat, avu impresia că abia îi mijise barba. Era îmbrăcat într-un tricou alb și jeansi. În mâna dreaptă ținea un cub Rubik. Era cumva vreo greșeală la mijloc? Părea să aibă vreo 23 de ani. „Eram năucit de-a binelea. Nimic nu avea sens”, afirmă Greenwald.

Tânărul – dacă el era într-adevăr sursa – le transmisese instrucțiuni cifrate în privința modului în care să se desfășoare verificarea inițială:

POITRAS: La ce oră se deschide restaurantul?

SURSA: La prânz. Dar nu vă duceți acolo. Mâncarea lasă de dorit.

Schimbul de replici era ușor hilar.

Greenwald își rosti replicile nervos, străduindu-se să-și păstreze o mină serioasă.

Atunci Snowden spuse simplu: „Urmați-mă”. Cei trei s-au îndreptat tăcuți spre lift. Nu se mai afla nimeni prin preajmă, sau cel puțin nimeni pe care să-l fi putut observa ei. Au urcat la etajul unu și l-au urmat pe tipul cu Rubik-ul până la camera 1014. El deschise ușa cu cartela magnetică și intrară. „M-am lăsat dus de val”, povestește Greenwald.

Era deja o misiune ciudată. Însă acum părea o goană după himere. Acest tip plâpând cu înfățișare de student era cu siguranță prea tânăr pentru a avea acces la documente ultrascrete. Optimist, Greenwald presupuse că, poate, era fiul sursei sau asistentul său personal. Dacă nu, întâlnirea nu era decât o pierdere de vreme, o farsă de proporții, desprinsă din romanele lui Jules Verne.

Și Poitras comunicase în direct cu sursa timp de patru luni. Avusese impresia că-l cunoștea, sau cel puțin versiunea lui online. Și ea se străduia să-și vină-n fire. „Mai-mai c-am leșinat când am văzut ce vârstă avea. Mi-au trebuit douăzeci și patru de ore ca să-mi revin.”

Dar Snowden își relatează povestea în cursul acelei zile. Era un colaborator al NSA și avea douăzeci și nouă de ani. Fusesse repartizat la centrul de operațiuni regionale al NSA din Kunia, în insulele Hawaii. Cu două săptămâni înainte își părăsise slujba, se despărțise definitiv de prietena sa și se îmbarcase în secret pe o cursă spre Hong Kong. Luase cu el patru laptopuri.

Laptopurile aveau un sistem foarte sofisticat de codificare. Dar, prin intermediul lor, Snowden avea acces la zeci de mii de documente de pe serverele interne ale NSA și GCHQ. Majoritatea purtau marca „Top secret”. Unele purtau chiar ștampila „Top secret banda 1”, nivelul britanic cel mai înalt de secretizare a materialelor interceptate, sau chiar și „Banda 2”, care era superultrascret. Nimeni – cu excepția unui cerc restrâns de persoane oficiale din securitate – nu mai văzuse vreodată documente de tipul acela. Snowden indică faptul că ceea ce transporta el reprezenta cea mai mare scurgere de informații de spionaj din istorie.

Greenwald observă resturile adunate zile-n șir de *room service* – tăvi, boluri cu tăiței abandonate, tacâmuri murdare. Snowden mărturisi că se aventurase să iasă doar de trei ori de când se

înregistrase la Mira sub propriul său nume, cu două săptămâni înainte. Stătea pe pat, în timp ce Greenwald îl bombarda cu întrebări: unde lucrezi, cine era șeful tău la CIA, de ce? În joc era credibilitatea lui Greenwald, precum și cea a editorilor săi de la *The Guardian*. Însă, dacă Snowden era sincer, o echipă a CIA SWAT putea da buzna în cameră în orice clipă să-i confişte laptopurile și să-l ia de acolo.

Începură să se convingă că Snowden nu era un impostor. Informațiile sale puteau foarte bine să fie reale. Iar motivele pentru care a devenit un informator erau și ele convingătoare.

Activitatea sa de administrator de sistem însemna – explică el lucid, persuasiv, detașat – că dispunea de o perspectivă rară asupra capacității extraordinare de urmărire de care dispunea NSA, că putea întrezări locurile întunecate înspre care se îndrepta agenția.

NSA putea monitoriza pe oricine, de la președinte în jos, afirmă el. Teoretic, agenția de spionaj trebuia să adune doar informații referitoare la obiective străine, cunoscute drept SIGINT. Practic, asta era o glumă, îi spuse Snowden lui Greenwald. NSA strângea deja o droaie de informații de la milioane de americani: înregistrările convorbirilor telefonice, ale titlurilor e-mailurilor și subiectelor acestora, fără știința sau consimțământul autorilor. De aici, se putea construi o descriere electronică completă a vieții unei persoane – prietenii, iubiiții, bucuriile, tristețile sale.

Împreună cu GCHQ, NSA a atașat în secret dispozitive de interceptare la cablurile submarine cu fibră optică ce înconjoară lumea. Asta a permis SUA și Marii Britanii să citească mare parte din comunicațiile de pe glob. Tribunale secrete obligau furnizorii de servicii de telefonie să le transmită datele. Mai mult decât atât, cam tot Silicon Valley colabora cu NSA, spunea Snowden: Google, Microsoft, Facebook, chiar și Apple al lui Steve Jobs. NSA susținea că avea acces direct la serverele gigantilor din domeniu.

În timp ce-și atribuia puteri de monitorizare fără precedent, agenția americană de spionaj ascundea adevărul în privința activităților sale, afirmă Snowden. Dacă James Clapper, directorul serviciilor naționale de informații, mințise în mod deliberat Congresul în privința programelor NSA, comisese o infracțiune.